

כיתו, ויש לחוש בזה שבעתיד ישתמט ויתרשל מלילך בשבת לעבודתו, ויש חשש פיקוח נפש בזה, ומצינו שחז"ל התירו בכגון דא סופו משום תחילתו, ולכן יש לעיין אם מותר לו לשוב לביתו כדי שלא להכשילו לעתיד לבוא.

(ב) **מקור** דין זה הוא בש"ס ביצה במימרא דעולא (ברך י"א): שלשה דברים התירו סופן משום תחילתן ואלו הן עור דור לפני הדורסן ותריסי חנויות וחזרת רטיה במקדש וכו', ומקשה בגמרא תנינא ומתריץ מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דחזי למזגא עלייהו ואפילו מערב יום טוב גמי קיימ"ל התירו סופן משום תחילתן דיום טוב אין דערב יום טוב לא, יעו"ש בגמרא להלן דמקשה כן גם על תריסי חנויות וכן על חזרת רטיה לכהן במקדש, וכן גם על מימרא דרחבא אמר רב דהפותח חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל דרב יהודה אומר יגמור, ומתריץ צריכתא למימר עיקר טעמא משום דהתירו סופן משום תחילתן, משום דאיכא למימר טעמא אחריני, להכי איצטריך לאשמעינן טעמא משום תחילתן יעו"ש בגמ'. ובש"ס עירובין (דף מ"ד) תנינן במתניתין כל היוצאים להציל חוזרין למקומן, וברישא דמתניתין איתא התם דמי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח, ומקשה בגמרא על ספא דמתניתין ואפילו טובא, והא אמרת רישא אלפים אמה ותו לא, ומתריץ רבי יהודה שחוזרין בכלי זינן למקומן, ומקשה תו דדילמא להציל שאני, אלא אי קשיא הא קשיא דתנן בראשונה לא היו זזין משם כל היום כולו התקין רבן גמליאל הזקן שיש להם אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אפילו חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנחר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה, ומסקנא בגמרא דחוזרין בכלי זינן למקומן, ורב נחמן בר יצחק מתריץ כאן שנצחו ישראל את אומות העולם וכאן שנצחו אומות העולם, ובתוס' שם בד"ה כל, הקשו דהאי דלא חשיב להו בפרק קמא דביצה גבי הנהו דעולא דהתירו סופן משום תחילתן, ומתריץ דזה אינו חידוש וכל הנהו דעולא צריכי כדאיתא התם בגמרא. ולכאורה קשה מאי מקשו התוס', דלחשוב הנך דמתניתין דיוצאין להציל בין הנך, הרי הנהו דעולא דהתירו סופן משום תחילתן מיירי רק באיסורי דרבנן כדמוכח מפירש"י שם בסוגיא גבי תריסי חנויות, דקיימ"ל לבית הלל דאע"ג דאין בנין וסתירה בכלים אסרו בית הלל מדרבנן אי לאו משום תחילתן, דחנויות שהן צרכי רבים התירו וכן כל הנהו שלשה דברים דעולא מיירי רק באיסורי דרבנן, אבל באיסורי דאורייתא לא מיירי עולא כלל, ממילא לא דמי להדדי דבהאי דהיוצאין להציל איכא טעמא משום הצלה כדמשני בגמרא ודילמא להציל שאני, ופירש"י דמי שיצא ברשות דמתניתין איכא לאוקמי בעדות החודש ובחכמה הבאה לילד, אבל הבא להציל מאויבים יש לחוש שמא האויבים ירדפו הלכך אפילו טובא גמי יכנסו לעיר, וקושיית התוס' יכול להיות על מי שיצא ברשות לעדות החודש וכדומה לפי תקנת רבן גמליאל הזקן דליכא כאן הצלה וגם ליכא איסור דאורייתא, בזה שפיר דמי להך דעולא ושפיר מתרצו דליכא כאן שום חידוש. עכ"פ מבואר בדבריהם דגם באיסורי

עדיף מכבוד הציבור, בזה יעשו כהירושלמי להוציא הראשונה ואח"כ יחזירו הראשונה למקומה ואח"כ יביאו השניה, כנ"ל בזה.

(ו) **ובהיותי** עוסק בענין ספר תורה אציין למזכרת, מה ששמעתי מפי אאמו"ר הרה"ג החסיד זצ"ל שאמר בשם כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק רבן של כל ישראל קוה"ק מוהר"א זללה"ה זי"ע מבעלזא, שהגולל ס"ת צריך לקשור האבנט בשליש העליון של הס"ת, וכן שמעתי אומרים כעין זה בשם מרן הגה"ק משיניווע זללה"ה שצריך הגולל לכרוך הס"ת במפה — ר"ל האבנט — למעלה מחציו של הספר תורה, ואם קבלה הוא נקבל, אבל לא מצאתי בפוסקים מקור לזה. ברוקלין גי. ח"י טבת תשמ"א.

הק' **יצחק אייזיק ליעבעס**
אבד"ק גריידינג יע"א

סימן טז

בנידון חברת "הצלה" אם מותרים לשוב למקומם אחר מעשה ההצלה

(א) **בדבר** שזה מומן נתייסדה חברת הצלה שנקראים על כל צרה שלא תבוא להגיש עזרה והצלה מהרה לכל מי שנתעלף או שנפל מהתקפת הלב או שארי מיני חלאים ל"ע, ויש להם לכל החברים העוסקים בזה כל מיני רפואות וכלים ומיכל של חמצן, והמה מלומדים איך להשתמש בזה להגיש עזרה דחופה להחולה במקום עד להביאו לבית החולים, בזה אין כל ספק דלא רק שמתירים לחלל שבת ואפשר גם חיוב לעשות כל האפשרות בכל מיני מלאכות בשביל פיקוח נפש להציל אדם מישראל. רק אחר שהסיעו את החולה לבית החולים, אם מותרים לשוב למקומן לתחנת ההצלה או לדירתם, והנה לתחנת ההצלה לשוב תלוי בזה אם יש שמה מכונה אחרת עם כל כלי עזרה ומיכל של חמצן, ממילא אם יקרה שיצטרכו להסיע חולה אחר, הרי יש להם מכונה אחרת, לכן אין שום צורך שהראשון ישוב למקומו, כיון שאין צורך להצלת נפשות, גם אפילו במקרה שאין להם רק מכונה אחת עם כל הכלים, הרי לפי המציאות של עכשיו שיש מין טלפון הנקרא אלחוט, ממילא כאשר מישור מטלפן למשרד ההצלה וקורא לעזרה הרי בו בזמן שומעים כל חברי ההצלה בכל מקום שהם ע"י הטלפון שיש להם, כמו שיש להמשטרה שכל שוטר יש לו התקשרות עם משרד המשטרה ושומע במקומו מכל הנעשה ונשמע שמה, ולכן יכול הנהו לבוא לעזרה ממקומו, כמו כן האמבולנס יכול להישאר במקומו בבית חולים, ומשם הוא יכול לנסוע לעזרה אם יצטרך, ואינו מוכרח לשוב לתחנתו, ויכול להמתין במקומו עד צאת השבת בלי חשש של פיקוח נפש, ואם קרה זה בתחילת ליל שבת והוא נמצא בבית החולים ואין לו מקום ללון ואין לו מה לאכול ולשתות ומתבטל מעונג שבת וגם הוא שם מנותק מאשתו ומבני

דאורייתא מתירין סופן משום תחילתן דבין לאוקימתא דרב יהודה וכן לרב נחמן בר יצחק דחזירין בכלי זינן למקומן אפילו בתוך אלפים אמה, יש כאן איסור דאורייתא טלטול ארבע אמות ברשות הרבים, אפילו מעיקרא שהניחו כלי זינן בבית הסמוך לחומה גם כן הי' כאן איסור דאורייתא של טלטול ברשות הרבים.

(ג) והרשב"א בחידושי' לביצה הקשה כקושיית התוס', דאמאי לא קא חשיב הא דתנן בעירובין בפרק מי שהוציא וכו' כל היוצאין להציל חזירין למקומן חכמה הבאה לילד, דהוי טעמא נמי משום דהתירו סופן משום תחילתן, ומתירין נמי כתירין התוס' התם פשיטא דהא תנינן להו, וליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחילתן ומאי קמ"ל, וכדפרכינן עליה הכא בהני תלת עכ"ל. וצריך עיון גדול בדברי הרשב"א מה שכתב באמצע דבריו דכל היוצאין להציל חזירין למקומם חכמה הבאה לילד, דהרי במתניתין בעירובין לא מיירי כלל מחכמה הבאה לילד, רק במתניתין בראש השנה (דף כ"ג) דבראשונה לא היו זזין משם כל היום התקין רבן גמליאל הזקן שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח, ולא אלו בלבד אלא אף החכמה הבאה לילד וכו' נמי נתנו לה אלפים אמה, אבל במתניתין דעירובין גבי חזירין למקומן לא מיירי בחכמה הבאה לילד כלל להיות מותרת לחזור למקומה, וכל הני דמתניתין התם דהבא להציל מן הדליקה ומן הגייס דנתנו להם רק אלפיים אמה, בשלמא בדליקה ליכא שום חשש אחר שכבר כיבו את האש להצריכם לשוב למקומן, אבל להציל מן הגייס מדוע לא התירו להם לחזור גם למקומן בביתם, כהאי דעירובין הנ"ל דכל היוצאין להציל חזירין למקומן, וגם לשון המשנה שם בראש השנה דאיתא דלא זו בלבד אלא אף החכמה הבאה לילד והבא להציל מן הנגר ומן הגייס, דמה זה הלשון אלא אף, הרי אדרבא גבי חכמה דאיכא משום פיקח נפש או גבי הצלה מן הגייס, מסתבר יותר להתיר משום שלא יתירשלו לעתיד לבוא במקום סכנת נפשות, ונדבר מזה עוד לקמן.

(ד) ובשיטה מקובצת לביצה דפוס מייץ משנת תקכ"ד, הביא פירש"י גבי תריסי חנויות דמיירי כמין תיבות הם ועומדות בשוק ואינם מחוברים בקרקע, וכתב על זה השטמ"ק דיפה פירש, דאילו היו מחוברים פשיטא דאסור אפילו לבית הלל משום דהוי בנין, ואין לפרש דיש בנין בכלים אלא שהתירו משום תחילתן, משום דלא הוי שרי איסורא דאורייתא משום שמחת יום טוב, ואחר כך הביא קושיית הרשב"א הנ"ל, וכתב בשם מורו דהך קושיא לאו בדוקא נקטה ז"ל שהרי מפני הסכנה התירו לחזור אפילו בכלי זינן, ומה שאמר ז"ל וכן חכמה הבאה לילד אינה בעירובין אלא בראש השנה איתא ואינה תוזרת למקומה כאלו שיוצאין אלא שיש לה אלפים אמה כדתנן התם, אלא כוונתו להקשות מרישא דמתניתין דעירובין דמי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה שיש לו אלפים אמה לכל רוח, ואעפ"י שאין שום סכנה אם לא ילך אלפים אמה, והטעם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא כדאיתא בר"ה וכן חכמה הבאה לילד כיוצא בזה, ע"כ. ועוד כתב מורי נר"ו

דמכל מקום עיקר הקושיא ליתא, משום דלא דמיא להנך דחזרת תריסין והחזרת רטיה דהתירו לחזור סופן משום תחילתן, אבל מי שיצא ברשות וחכמה הבאה לילד אינן חזירין בתחילתן, שהרי לא התירו להם לחזור לבתיהן שיצאו מהם אם הן מחוץ מב' אלפים ממקום לכתן אפילו למאן דאית ליה הבלעה, והלכך לא מנו להו בהדי הנך, וליכא לאקשווי מההיא דהיוצאין להציל שחזירין, דהתם משום סכנה הן שחזירין ונרשאים כלי זינן אפי' בשבת, ולא התירו משום תחילתן, יעו"ש בשטמ"ק.

(ה) יוצא מזה לפי דברי השטמ"ק דבאיסור דאורייתא לא התירו משום תחילתן, רק עיקר הטעם מפני הסכנה התירו כדכתב כן בפירוש, דלא כדברי הרשב"א ותוס' הנ"ל, וכדי לבאר בדברי המשנה בראש השנה דלהציל מן הגייס התירו רק אלפים אמה ותו לא, ובעירובין תנינן דכל היוצאין להציל חזירין למקומן אפילו לפי שיטת השיטה מקובצת דמפני פקוח נפש התירו להם לחזור למקומן, הרי גם להציל מן הגייס הוי גם כן מקום של פקוח נפש, ואפילו לפי אוקימתא דרבי נחמן בר יצחק בעירובין שם בגמרא דמחלק בין נצחו ישראל לבין נצחו הגויים, מכל מקום אותו החילוק יש ג"כ בהצלה מן הגייס דאם נצחו הגייס מותרין לחזור למקומן.

(ו) אך מה שיש לומר בזה, דהנה במשנה דעירובין הנ"ל דכל היוצאין להציל חזירין למקומן, פירש הרע"ב דהכי קאמר שכן מצינו קולא אחרת בכל היוצאין להציל וכו', מפני שיוצאין ברשות התירו להם לחזור בכלי זינן למקומן ולא הצריכום להניח כלי זינן, הכי נמי הקילו לזה שיצא ברשות להיות כאילו לא יצא, וכתב על זה התוס' יום טוב דלמקומן דתנן היינו למקום שנתנו להם חכמים שהוא עד אלפים אמה, דבשיעור היתר הליכה אין בין יוצא ברשות לעדות החודש וכיוצא בו לבין היוצא להציל, ומיהא איכא עוד אוקימתא בגמרא דאם נצחו האויבים ומפחדים לשבות שמה, רשאים לחזור בכלי זינן למקומם ממש יעו"ש, וכן פירש גם התפארת ישראל דרך בתוך האלפים אמה מותר לטלטל הכלי זיין.

(ז) ולפי דבריו הרי המשנה בעירובין מיירי להתיר לחזור בתוך אלפים אמה, ולפי האוקימתא דרבי נחמן ב"ר יצחק דאם מפחדים לשבות שם מותרים לחזור לביתם עם הכלי זיין, ובמשנה בראש השנה מיירי ג"כ כבי האי גווי כדאיתא בהדיא דיש להם רק אלפים, ובודאי אם מפחדים מפני האויבים מותרים לחזור לבתיהם, וכן גם החכמה הבאה לילד אם מפחדת בדרך בשובה מבית היולדת, בתוך האלפים אמה מותר לחזור לביתה מפני פיקוח נפש, ומתורץ גם כן הלשון כמשנה ולא זו בלבד אלא אף החכמה הבאה לילד, דהמובן דלא רק בעדות החודש נותנין להם רק אלפים אמה, אלא אפילו בהני דאיכא ענין סכנת נפשות נמי לא יהיבין להו רק אלפים אמה ותו לא, דהוי סלקא אדעתין לומר בהני משום פיקוח נפש ליתן להם לכתחילה לשוב לביתם כדי שלא להתעצל לעתיד לבוא, קמ"ל מתניתין דגם

וזה הוא מטעם סופן משום תחילתן, ומפני הסכנה שהתירו להם היינו רק באם מפחדים לשבות שם, שאז חוזרין למקומן לביתם מפני הסכנה, ונכונים דברי הרשב"א מותר להם לחזור בכלי זיין שלהם למקומן בשבת כדי שלא יאבדוהו ^{המקום} בקושייתו, ומש"כ השטמ"ק דבאיסורא דאורייתא לא התירו להם משום תחילתן, אעפ"י שמצינו שהתירו להם לחזור בתוך אלפים אמה גם עם הכלי זיין, ובוזא איכא גם איסור דאורייתא בטלטול הכלי זיין ארבע אמות ברשות הרכים, דהרי הטלטול בהכלי זיין הוא משום מעשה שהיה כדאיתא בגמרא, ובוזא יש משום ספק פיקוח נפש דגם כן דוחה שבת, אבל עצם ההילוך בחוך אלפים אמה ליכא, שזה התירו לו רק איסור דרבנן משום שלא להכשילן לעתיד לבוא, וגם עצם הליכה חוץ לתחום, יש לומר דס"ל דתחומין הוי רק מדרבנן, כמו שכתב הרב המגיד בפרק ב' מהל' שבת כשם הרמב"ן, שכן פירשו רבותינו הצרפתים שתחומין מדבריהם.

(ט) ובש"ע הרב ז"ל בס' שכ"ט סעי' ט' כתב, כל היוצאין להציל חוזרים בכלי זיין למקומן אם מתפחדים לשבות במקום שהצילו כמוש"כ בס' ת"ז, הרי שהדגיש דהכוונה שזה שהתירו לו לחזור למקומו, הוא רק אם מתפחד לשבות במקום שנמצא, וע"כ צ"ל שיש לו אלפים אמה דלא גרע מעדות החדש שיש לכל מי שיצא ברשות אלפים אמה, ולכן אם מתפחד לו במקום הזה בתוך אלפים אמה יכול לשוב לביתו מטעם פיקוח נפש, וכן בס' ת"ז סעי' ג' כתב גם כן כלשון הרמב"ם והשו"ע דכל היוצאין להציל נפשות מישראל מיד גוים או מן הנהר או מן המפולת, יש להם אלפים אמה ממקום שהצילו בו, ואם היתה יד עכו"ם תקיפה והיו מתפחדים לשבות במקום שנמצאים יכולים ללכת עם כלי זיין לביתם, הרי בזה מבואר כמו שביארנו דעצם ההיתר ליתן לו אלפים אמה, הוא מטעם סופן משום תחילתן, וההיתר של יותר מאלפיים הוא משום סכנה, כמו שכתב שם הרב ז"ל בסעי' א' דמי שיצא חוץ לתחום משום פיקוח נפש כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה יש לו אלפים אמה לכל רוח ממקום שהגיע לו כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא שימנע מלילך, ועיי' במשנה ברורה בס' שכ"ט סעי' ט' שציין על המחבר שכתב דכל היוצאין להציל חוזרין בכלי זיין למקומן, דהטעם כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא שלא ירצו להציל עוד, לא מוכן כוונתו דע"כ צ"ל דבתוך אלפים הוא מטעם סופן משום תחילתן, אבל לחזור לביתם הוא מטעמא דסכנה ופיקוח נפש כמו שביארנו, כן נראה לפיע"ד נכון בפירוש המשנה והרמב"ם והשו"ע.

(י) ובאיסור דאורייתא אם גם כן מתירין סופן משום תחילתן, לעיל הבאתי מדברי השיטה מקובצת דלא התירו איסור תורה, אבל יש לומר דרק בהני שלשה דברים של עולא דעיקר הטעם שהתירו הוא משום שמחת יום טוב, לכן בזה לא דחינן איסור תורה, אבל היכא דנפק"מ לדבר גדול ונחוץ לקיום מצות עשה דאורייתא, אפשר בזה יש לומר להתיר סופו משום תחילתו, או אפשר שאפילו לקיום מצוה רבה אין להתיר רק איסור דרבנן אבל לא איסור דאורייתא, ובס' תצ"ז גבי הפשטת בהמה שנשחטה ביום

בוזא אין להם לכתחילה יותר מאלפים אמה, כנ"ל לומר בזה. וארווחא בזה לתרץ גם דברי הרמב"ם והשו"ע, דהרמב"ם (בפרק ב' מהל' שבת הלכ"ג) כתב דכשיצילו את אחיהם מותר להם לחזור בכלי זיין שלהם למקומן בשבת כדי שלא יאבדוהו ^{המקום} להכשילן לעתיד לבוא, דמשמע מלשונו דתמיד מותר להם לחזור למקומן, ובפרק כ"ז הלי"ז כתב דכל היוצאין להציל יש להם אלפים אמה לכל רוח, ואם היתה יד עכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות שם, הרי אלו חוזרין בכלי זיין בשבת למקומן, הרי דכאן התנה הרמב"ם דאם רק מפחדים לשבות שמה, אבל בלא זה אינן יכולים לחזור למקומן, ומצאתי שכבר עמד בזה בספר א"ר, וכן גם קשה בדברי מרן בש"ע דבס' שכ"ט סעי' ט' כתב המחבר דכל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיין למקומן, דמשמע דתמיד חוזרין למקומן בכלי זיין, ובס' ת"ז סעי' ג' כתב דכל היוצאין להציל נפשות ישראל יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, ואם היתה יד עכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיין, וזה כלשון הרמב"ם, וזה סתירה למה שכתב בס' שכ"ט, דשם לא חילק בין יש להם פחד או לא, ברם לפי מה שביארנו לעיל עפ"י דברי התוס' יום טוב יש לתרץ דברי הרמב"ם והשו"ע, דשפיר יש לומר דמה שכתב בפרק ב' דמותרין לחזור בכלי זיין למקומן היינו שחוזרים בתוך האלפים אמה, ולמקומן לא דוקא ממש רק למקום חנייתן, כמו שפ"י התוס' יום טוב במתניתין דעירובין דלמקומן היינו בתוך אלפים אמה, ובוזא ליכא לחלק בין יש להם פחד אויב או לא, ובפרק כ"ז שפיר כתב הרמב"ם לחלק בין יש שם פחד אויב או לא, דכאן איירי לחזור לביתו ביותר מאלפים אמה בזה יש חילוק בין פחד אויב או לא, אבל בתוך אלפים אמה שיש שם היתר הליכה, אין חילוק בין ליוצא ברשות לעדות החדש לבין יוצא להציל, רק דביוצא להציל מותר להם לחזור עם כלי זיין משום מעשה שהיה כדאיתא בגמרא בעירובין, ובוזא אתי שפיר לשון הרמב"ם בפרק ב' דשבת הנ"ל שכתב הטעם כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, דכיון דמיירי כאן בתוך האלפים אמה, והרי זה דומה לעדות החדש דטעם ההיתר כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, אבל בפרק כ"ז דכתב דאם היו מפחדים שם דמותרים לשוב לביתם אפילו רחוק הרבה מטעם פיקוח נפש והתירו איסור תורה, בזה אין הטעם משום שלא להכשילן לעתיד לבוא, ובדרך זה מתורץ גם הש"ע דבס' שכ"ט מיירי בתוך אלפים אמה כלשון הרמב"ם, ואין חילוק בין פחד אויב או לא, ובס' ת"ז מיירי ביותר מאלפים אמה לחזור למקומן בזה החילוק שפיר כדי למנוע מחילול שבת דאורייתא.

(ח) ועל פי זה נמי נרווח לן, לתרץ דברי הרשב"א בחידושו בביצה הנ"ל, מקרשיית השטמ"ק שהקשה על קרשיית הרשב"א שהקשה אמאי לא חשיב עולא הך דכל היוצאין להציל דחוזרין למקומן מפני שלא להכשילן לעתיד לבוא, ועל זה קאמר השטמ"ק דלאו בדוקא נקטה דהרי התם לא משום תחילתן התירו, רק מפני הסכנה לחזור אפילו בכלי זיין יעו"ש, דהרי לפי מה שביארנו הרי כוונת המשנה לומר חוזרין למקומן היינו בתוך אלפים אמה,

דחתה שחיטה את השבת, ופירש"י דהתם לאו משום חביבות המצוה הוא, רק משום דכבר דחתה השחיטה את השבת קודם להקטרה דאי אפשר לעשותה מערב שבת, וכיון דניתן שבת לדחות אצל השחיטה נדחה נמי אצל הקטרה יעו"ש, ועל יסוד זה כתב הרש"ש ביומא (דף פ"ב) ומסקנתו שם דאם נצטרך לעשות להחולה רפואה שתי פעמים פעם אחת ביום והב' נוכל להמתין עד לאורחא, מכל מקום מותר לעשות לו גם השניה בשבת דהואיל דכבר ניתן עליו לחלל שבת מה לי חילול אחד מה לי שתי פעמים, והרכותא דקמ"ל רב בגמרא דאף בשתי שבתות אמרינן סברא זו דכיון דניתן שבת לדחות מה לי שבת אחת או שתי יעו"ש, ובמקום אחר כתבתי מזה בספרי ב"א (חלק ג' סי' פ"ח) דאפשר יכולים לצרף זה לסניף גם בנידון דידן, דכיון דכבר דחתה הפקוח נפש את השבת בכל דרך ההצלה, עד שסיימו את כל מה שהיו צריכים לעשות לעזור את אחיהם להוציאם מצרה לרווחה, ממילא אפשר שיכולים על סמך זה לשוב לבתיהם ויש להתיישב בזה למעשה. ועי' ברא"ש יומא בפרק בתרא (סי' י"ד) המובא כאן בקונטרס שכתב ששאלו את הראב"ד בחולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר ויש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא נשחט בשבת, וכתב שם בתשובתו דיש לומר דאיסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובבישול ובהחם לו חמץ יעו"ש, וכוונתו דכבר השבת נדחה ע"י הבישול.

(יד) **ומדי** עיוני בענין פקוח נפש בשבת, שכתבתי לעיל דדעת הרמב"ם דשבת דחוייה היא אצל פקוח נפש, כמבואר בדבריו בריש פרק ב' מהל' שבת דדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות, ומרן הכסף משנה כתב דמדי להא דפליגי תנאי בפרק כיצד צולין גבי טומאה בציבור אי דחוייה או הותרה, ולמאן דאמר דחוייה אע"ג דאכשר רחמנא למיתי בטומאה, לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא משתכחי טהורים, וכיון דלאו היתר גמור הוא בעי ציץ לרצוי, ובגמרא איתא דהלכה כמאן דאמר דחוייה, וכי היכי דאיפליגי בטומאה הכי נמי איפליגי בשבת לגבי חולה אם דחוייה או הותרה, וקיי"ל כמאן דס"ל הודחה, וכן הוא דעת הרשב"א והר"ן דשבת דחוייה אצל חולה ולא הותרה. ולפענ"ד מבואר כן בסוגיא דיומא (דף פ"ג) דאיתא התם דמאכילין לחולה הקל הקל תחילה, מוכח מזה דרק דחוייה, דאי איתא שהותרה, הרי אמרינן בריש יומא (דף ו'): דלמאן דס"ל דטומאה הותרה בציבור לא מהדרינן על טהרה, ואיכא למאן דאמר דאפילו איכא טהורין בבית אב נמי לא מהדרינן על טהורין, ומדוע מהדרינן בשבת ליתן לו הקל הקל תחילה, אלא ודאי דשבת דחוייה אצל פקוח נפש. אכן כד מעיינין שפיר יש לדחות זה, דבאמת יש לומר דאפילו אי נמא דשבת הותרה אצל סכנת נפשות, מכל מקום מאכילין אותו הקל הקל תחילה, דהרי כל הכוונה של היתר לחלל עליו את השבת הוא משום סכנת האדם העומד לפנינו והשבת לפנינו או איסור אחר, ומצד דיני התורה מותר לו כדי להחיות את נפשו לעבור על כל התורה חרץ מג' דברים הידועים, אבל מכיון שיש לפנינו דברים להחיות את נפשו באיסור הקל יותר, ממילא תו ליכא כאן סכנת נפשות,

טוב, כתב הב"ח דלא התירו סופו משום תחילתו, כיון דהפשטה הוא איסור תורה, והני שלשה דברים דעולא דהתירו משום תחילתן אינו אלא איסורי דרבנן, וכן הביא המג"א שם כסי' תצ"ז ס"ק י"ח בשמו, והביא ראיה מסוגיא דביצה (דף י"א) דאין שוטחים את החלבים אפילו מבהמה שנשחטה ביום טוב על גבי יתדות שלא יסריח, ומקשה התם מהאי דהתירו העור לפני הדורסן משום תחילתן, כמו כן נמי נימא גבי שטיחת החלבים להתיר סופן משום תחילתן, ומשני דגבי חלבים יכול לבוא לאיסור דאורייתא, מוכח מזה דבאיסור תורה אין להתיר סופן משום תחילתן, דאי לא תימא הכי מה בכך דאתי לממלחינהו, הרי אפילו מליחה מותר מטעם שמחת יום טוב וליכא איסורא, כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, יעו"ש במחצית השקל.

(יא) **ובירושלמי** בפרק א' דביצה הלכה ה' מבואר, דיש בזה פלוגתא אם גם איסור דאורייתא מתירין סופן משום תחילתן, דאיתא התם מימרא דשמואל המלחם את התריסין ביום טוב חייב משום בונה, ומקשה עליו שם בגמרא דבר שאילו עשאו בשבת חייב חטאת בית הלל מתירין אף להתזיר, ומתירין רבי חנניא בשם רבי יוחנן התירו סופו משום תחילתו, שאם אומר את לו שלא יחזיר אף הוא אינו פותח וכו', אמר רב אחא מחזיר ובלבד שלא יחזיר כל צרכו, אמר רבי יוסי בר רבי בון כשאין שם פתח אבל יש שם פתח משתמש דרך הפתח ע"כ, מבואר מהירושלמי דלשמואל המחזיר את התריסין חייב בשבת חטאת, מ"מ מתירין רבי חנניא בשם רבי יוחנן דהתירו סופן משום תחילתן, הרי דאפילו איסור דאורייתא מתירין משום שלא להכשילן לעתיד לבוא, ולתירוצא דרב אחא דאינו מחזיר כל צורכו [וכן למה שתירין רבי יוסי בי רבי בון] היינו משום דבכל צורכו איכא איסור דאורייתא, ולא התירו משום שמחת יום טוב איסור דאורייתא, מחשש שלא להכשילן לעתיד לבוא, הרי מבואר בזה דלרב אחא לא התירו איסור תורה, ולרבי חנניא בשם רבי יוחנן כן התירו גם בזה.

(יב) **כל** זה לגבי שמחת יום טוב, אבל לגבי מצוה אחרת כגון להצלת נפשות, אם להתיר סופן משום תחילתן באיסור דאורייתא צריך עיון רב, דמה שכתב הרמב"ם בפרק ב' דשבת דמותר לחזור בכלי זיין שלהם בשבת למקומן כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, כבר כתבתי דמיידי בתוך התחום דליכא איסור תורה, וטלטול הכלי זיין ג"כ התירו מטעם פקוח נפש כדאיתא בגמרא ממעשה שהיה, אבל היכא דליכא סכנה להישאר בתוך התחום או אפילו מחוץ לתחום כגון דנצחו ישראל, מנלן להתיר חילול שבת וליתוש על לעתיד לבוא, כיון דשבת רק נדחה מפני פיקוח נפש, וכל היכא דאפשר לאהדורי להיתר מהדרינן.

(ג) **ומה** שנראה לפענ"ד בזה, דהנה בש"ס מנחות בריש פרק רבי ישמעאל תניא אמר רבי שמעון בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה ולא היה ממתין להם עד שתחשך, ורבי אלעזר ברבי שמעון לא שמיע ליה, אלא שאני התם שהרי

בש"ס סנהדרין (דף ע"ג). אכרת גופו מנין תלמוד לומר והשבותו לו, ולכאורה קשה דבש"ס יומא (דף פ"ה) דקאמר מנין לפקוח נפש שדוחה שבת, נענה רבי ישמעאל דנלמד מקרא אם במחלת ימצא הגנג וגו' קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת, נענה רבי עקיבא ואומר דנלמד מכי יזיד איש על דעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות ועבודה דוחה שבת, קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר דנלמד ממילה שדוחה שבת וכו', ובמסקנא בגמרא דשמואל אמר דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם, יעו"ש בגמרא כל הסוגיא, וקשה מדוע לא ילפינן מקרא דהשבותו לו, אך צריך לומר דמהאי קרא דהשבותו לו יכולים ללמוד רק בתורת דחוי של העשה ללא תעשה, ואי מהאי הרי זה תלוי בדינים וגדרים של עשה דוחה לא תעשה, דלא בכל מקום עשה דוחה את הלא תעשה, דהרי מצינו דלא תעשה חמורה דהיינו שיש בה כרת אין העשה דוחה אותה למאן דסובר כן, וגם אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ואין עשה דוחה עשה, וגם צריך להיות בעידנא דוקא, ואם פקוח נפש דוחה שבת, הרי יש כאן לא תעשה דשבת שהוא בכרת, וגם שבת היא עשה ולא תעשה, ממילא רק בתורת דחוייה סתמא לא ידעינן מקרא דהשבותו לו, לכן הוצרכו כל הנהו תנאי לילף ממקום אחר ולמימר דעשה זו של פקוח נפש דוחה תמיד את כל הלא תעשה, מחמת חשיבות העשה של הצלת נפשות, ולכן נאדו כל התנאים מלימוד זה של והשבותו, כיון דאי אפשר למילף מכאן היכא דאיכא לא תעשה שיש בה כרת, וגם דלא הוי בעידנא דמיעקר לאו לקיים את העשה, ורבי עקיבא דיליף מהא שדוחה את העבודה אעפ"י שזה עשה ואין עשה דוחה עשה, ואפילו הכי עשה אלימתא דהצלת נפשות דוחה את עשה אחרת, ולכן דוחה נמי לא תעשה ועשה לשיטת הריב"א בתוס' חולין (דף קמ"א). יעו"ש בתוס' ד"ה לא צריכא, כיון דכוח העשה אלים גבי עבודה ודוחה שבת שהוא עשה ולא תעשה. חזינן דעשה חמורה של עבודה דוחה את השבת שהיא עשה ולא תעשה, א"כ מצינו דעשה זו חזקה שדוחה את לא תעשה ועשה דעלמא, ואעפ"י עשה של הצלת נפשות חמורה ממנה שדוחה נמי לעשה דעבודה, קל וחומר שדוחה לשאר לא תעשה ועשה, אפילו לא תעשה שיש בו כרת, כמו דשבת נמי שהוא בכרת ועבודה דוחה אותה, קל וחומר לעשה דהצלת נפשות שדוחה לא תעשה שיש בה כרת וז"ב.

(יח) נמצינו למדין כיון דרבי עקיבא יליף מעבודה, לכן איכא למימר לדידיה דפקוח נפש הותרה בשבת כיון דעבודה דחוי שבת הוא בגדר הותרה, כיון דקיי"ל דשבת הותרה בציבור, ועיקר הילפותא מעבודה שהיא קלה לגבי פיקוח נפש ואפילו הכי דחי שבת, קל וחומר לפקוח נפש שחמורה ממנה שדוחה שבת, ולכן לפי"ז צריכא להיות כמו עבודה, והרי עבודה בבית המקדש בשבת היא בגדר הותרה, כמו כן פקוח נפש הוי הותרה, כן יש לומר לכאורה ויהיה ראייה מזה לשיטת האומרים דפקוח נפש בשבת הותרה ולא דחוייה, אבל יש לדחות ויבואר לקמו.

מדוע נתיר איסור חמור, דהרי לגבי האיסור החמור ליכא כאן שום סכנה דהרי יכול להחיות את נפשו באיסור קל ואין כאן סכנה להתיר לו האיסור החמור, ולא דמי לטומאה בציבור דאפילו איכא נמי טהורין, מכל מקום גם הטמאים הנשארים הרי גם הם נקראים צבור ושם ציבור עליהם, וכיון דהותרה טומאה בציבור לא איכפת לן מה שאיכא נמי טהורין, לכן עברי נמי הטמאים שהתורה התירה להם להקריב בטומאה.

(טו) ויש לעיין לפי מה שכתבנו, דאפילו אם פיקוח נפש בגדר הותרה, מכל מקום מאכילין אותו הקל הקל תחילה, לכאורה לפי זה מה ההבדל לדינא בין דחוייה להותרה, כיון דאפילו על חשש ספק מחללין השבת אפילו למאן דס"ל דחוייה, אך יש לומר לפי מה דאיתא בש"ס מנחות (דף ס"ד). בעי רבא אי אמדוהו לחולה שיש בו סכנה לשני גרוגרות, ויש שם שני גרוגרות בשני עוקצין ושלשה בעוקץ אחד, איזהו מביאין, אם למעוטי בשיעורא עדיף ומביאין השנים בשני עוקצין, או למעוטי בכצירה עדיף, ומסקינן דלמעוטי בכצירה עדיף ומביאין השלשה בעוקץ, וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' מהל' שבת, ומרן בכסף משנה מביא שם שיטת הראשונים דאם ליכא מיעוט בכצירה כגון שאמדוהו לשני גרוגרות ויש שני גרוגרות בעוקץ אחד ושלשה בעוקץ אחד, בודאי שתים מיייתנן ולא שלשה דלרביי בשיעורא אסור, והר"ן בריש פרק שני דביצה סובר דרביי בשיעורא אסור מן התורה, ומתירן שם דהא דאיתא בגמרא ממלאה אשה קדרה ביום טוב, דהתם כיון דאוכל נפש הותר ביום טוב, משום הכי שרי לרבות בטורח אחד, דכיון דהעיקר מותר אף התוספות מותר, אבל בשבת דפיקוח נפש לא הותר רק דחוייה אסור לרבות אפילו בחד טורח, כיון דהעיקר נמי אסור הוא אלא שנדחה מפני פקוח נפש ובקושי נדחה, לכן דוקא העיקר שהוא ההכרח אבל התוספות אסור, לכן שפיר לא איבעיא ליה לרבא בשתים בעוקץ אחד ושלשה בעוקץ אחד, דפשיטא בזה דמביא שתים ולא שלשה דרביי בשיעורא אסור מן התורה, ובפיקוח נפש אינו אלא דחוייה אף העיקר לכן התוספת אסור. ועיין במנחת חינוך במוסך שבת מש"כ בזה, ויוצא מזה דאי אמרינן דפיקוח נפש הותרה יוכל למיתי אפילו שלש בעוקץ אחד, דכיון דהותרה השבת יכול להביא כל מה שרוצה כמו ביום טוב, ולפי"ז שפיר יש חילוק לדינא בין הותרה לדחוייה.

(טז) במקום אחר כתבתי והבאתי מש"כ הישועות יעקב באו"ח סי' שס"ט, בפלוגתא הרו"ה והרמב"ן גבי ינוקא דאשתפין חמימיה, דהיכא דפיקוח נפש הותרה מותר אפילו לכתחילה לעשות תחבולה לגרום בזה לבוא לידי פיקוח נפש היכא דאיכא צורך מצוה, אבל אי אמרינן דפיקוח נפש הותרה אסור לעשות שום תחבולה לגרום לבוא לידי דחוייה יעו"ש.

(יז) ובש"ס ב"ק (דף פ"א:) איתא דתניא השבת גופו מנין תלמוד לומר והשבותו לו (דברים כ"ב), ומסיק בגמרא דדאורייתא הוא ולימוד גמור הוא, וכן הוא

דעירובין דביוצאין להציל שחוזרין למקומן, דהתם משום סכנה הן שחוזרין ונושאים כלי זיינן אפילו בשבת ולא התירו משום תחילתן, ומש"כ הרמב"ם בפרק ב' מהל' שבת דמותר להן לחזור בכלי זיינן למקומן, עכצ"ל דרך בתוך אלפים אמה, דאי לא תימא הכי קשה דדבריו סותרים למה שכתב בפרק כ"ז דכל היוצאין להציל יש להם רק אלפים אמה, ורק אם מפחדים לשבות במקום ויד עכו"ם תקיפה, אז הם חוזרין למקומן ובכלי זיינן יעו"ש, אבל בסתם ביוצאין להציל אין להם רק אלפים אמה, וגם לא מצינו בשום מקום היתר לאיסור תורה מפני שלא להכשילן לעתיד לבוא, ומש"כ הט"ז (בסי' שכ"ט סק"ה) בתוך דבריו דמותר לעשות לחולה שיש בו סכנה כל דבר כלי שינוי כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא, התם מיייר לעשות לחולה גופא שיש בו סכנה, אבל להתיר להבא לעזור לאנשים הנמצאים בצרה ומצוקה לעבור על איסור תורה מטעם שלא להכשילן לעתיד לבוא, זה לא מצינו לאחר שעברה הסכנה, כנ"ל.

הק' יצחק אייזיק ליעבעס
אבד"ק גרידינג יע"א

סימן יז

בענין אם הרופא מחוייב מדינא להכין מערב שבת כל דברים הנצרכים לחולים מסוכנים כדי שיהיה לו מן המוכן בשבת מבלי להצטרך לחילול שבת

א) והנה נשאלתי מרופא חרדי, אם מדינא מחוייב להכין לפני השבת כל הדברים הנצרכים לחולים מסוכנים, כדי שביום השבת כשיצטרך לדברים הללו לא יהיה מוכרח לחלל שבת, והנה המג"א בריש סי' ש"ל הביא בשם ספר חסידים גבי יולדת, כשתגיע לחודש התשיעי תכין לעצמה כל הדברים שתצטרך בעת הלידה, כדי שלא תצטרך לחלל שבת. אבל לא כתב בלשון חיוב שמחוייבת להכין, רק שמהנכון לעשות כן ולא מצד הדין, דהרי מבואר בסי' רמ"ח בענין להפליג בספינה או היוצאים בשיירה במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת, כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר לבדם, דבג' ימים הראשונים מותר, ובג' ימים לפני השבת אסור, ואם אחר כך יארע סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש מותר ואין כאן חילול, ולדבר מצוה מותר אפילו בג' ימים לפני שבת, וזה שיטת הריב"ש לדעת הרז"ה, וכל האיסור דג' ימים האחרונים הוא רק מדרכנן מפני שנראה כמתנה לחלל שבת, ובוה יש לומר דרק התם מפני שהוא מכניס את עצמו למצב זה של סכנה שיצטרך לחלל שבת, אבל גבי יולדת שהסכנה באה מאליה, מדוע תצטרך מדינא להכין קודם שבת כל המלאכות שתצטרך אותם בשבת, כיון שבשעה שחעשה אותם בשבת אין בזה חילול כלל, ולכן אפילו להרז"ה האוסר בסי' רמ"ח, מכל מקום בני"ד אפשר יודה בזה דאין צריך כלל.

יט) והרא"ש בפרק יום הכפורים (סי' י"ד) הביא מדברי הראב"ד שנושאל בחולה שיש בו סכנה ומוכרח לאכול בשר, ויש לפניו נבלה מן המוכן ואין שחוט אם לא שנשחט בשבת, כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה, והשיב כי דברי היש אומרים מכוונים הם, אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהכערה ובבישול ובהתם לו חמין. נ"ב: וזה ראייה למה שכתבתי לעיל מדברי הש"ס מנחות דכבר דחתה השחיטה את השבת ממילא יכול אחר כך לעשות בהיתר כל צרכו. ואח"כ הביא הרא"ש דברי רבינו מאיר שהשיב בתשובה, והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב דשוחטין ביום טוב דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה, ומאכל נבילה דאין בה אלא איסור לאו, או לומר לעכו"ם לנחור עופות דליכא רק איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה, אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב, הוה לדידן כל אוכל נפש ביום טוב כמו בחול, והכי נמי כיון דהתירה תורה פיקוח נפש הוה כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאה בחול וכו', ולפי דברי הרבינו מאיר שמדמה פקוח נפש לאוכל נפש ביום טוב, א"כ אם יש לפנינו אופן בדרך היתר היינו לעשות על ידי נכרי וכדומה, מכל מקום לדידיה אינו צריך דהוה ממש כאוכל נפש ביום טוב, אבל באמת קשה לומר כן דרבינו מדמה לגמרי פקוח נפש בשבת כאוכל נפש ביום טוב, דהרי באוכל נפש ביום טוב אפילו אם אינו צריך כלל להאכול כגון שיש לו מן המוכן או שכבר אכל, מכל מקום מותר לו לשחוט ולבשל אם רק אוכל ממנו כזית, אפילו למאן דלית ליה הואיל במלאכת יום טוב, כמבואר בש"ס פסחים (דף מ"ו:). דהתירו לו לשחוט אף שאין צריך לו, דמשום הפסד ממנו גמר בלבו לאנס את נפשו ולאכול כזית, ובפיקוח נפש בשבת בודאי שיש בכה"ג איסור תורה, רק עיקר כוונתו של הרבינו מאיר במה שמדמה לה לאוכל נפש ביום טוב, דכמו באוכל נפש שהתירה התורה אין על זה שם איסור כלל, כמו כן בפיקוח נפש בשבת במקום שהתירה התורה אין על זה איסור כלל, משא"כ מאכל של איסור אף שהתירה התורה במקום פיקוח נפש מ"מ יש שם איסור על המאכל, ולכן נוכל לומר שהתורה לא התירה לחלל שבת במקום פיקוח נפש, רק במקום שאי אפשר לעשות בהיתר, אך אם יש לפנינו שני איסורים או לעבור על איסור שבת או לאכול דבר איסור, אז יותר טוב לעבור על איסור שבת, כיון דאין על זה איסור כלל במקום שהתורה התירה, אבל נבילה אף שהתורה התירה במקום פיקוח נפש מכל מקום שם איסור רובץ על המאכל כמו שכתב שם בסוף דבריו, ולכן אין ללמוד בדבריו שום היתר אם נאמר דפיקוח נפש הותרה, ואם אפשר למעט באיסור שבת בודאי מחוייבים למעט אפילו אם פקוח נפש הותרה, ואין חילוק לדינא בין הותרה או הורחה, וכמו שביארנו לעיל דאפילו אם הותרה מ"מ מאכילין לו הקל הקל תחילה, דכיון דיש לפניו איסור קל הרי תו ליכא פיקוח נפש לגבי החמור, וז"ב לפענ"ד.

כ) תבנא לדינא כנידון דידן אם יש מקום להתיר איסור דאורייתא סופן משום תחילתן, צריך עיון גדול דהרי השיטה מקובצת כתב בהדיא לפשיטות דמתניתין